

**ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ГАЛУЗЕВИХ ТЕХНІЧНИХ
ТЕКСТІВ ТА ІНСТРУКЦІЙ КОРИСТУВАЧА)**

У статті розглядаються деякі засоби практичного застосування трансформацій, які забезпечують достовірний переклад вузько-профільних текстів, тлумачень технологічних процесів та інструкцій користувача. Пропонуються способи перекладу зазначених лексичних одиниць, проводиться аналіз ефективності результату.

Ключові слова: науково-технічні тексти, адекватність, відповідність, перекладацькі трансформації.

Фесенко І.М., Стец М.О. Использование переводческих трансформаций в переводе научно-технической литературы (на примере отраслевых технических текстов и инструкций пользователя). В статье рассматриваются некоторые способы практического применения трансформаций, которые обеспечивают достоверный перевод узко-профильных текстов, толкований технологических процессов и инструкций пользователя. Предлагаются способы перевода указанных лексических единиц, проводится анализ эффективности результата.

Ключевые слова: научно-технические тексты, адекватность, соответствие, переводческие трансформации.

Fesenko I.M., Stets M.O. The use of transformations in the translation of scientific and technical literature (for example the applied-research technical texts and user manuals). The article is concerned with various methods of transformations applicable to faithful translation of narrowly biased texts, descriptions of technology and user's manuals. The translation methods are suggested, the analysis of the results efficiency is presented.

Key words: scientific and technical texts, adequacy, relevance, translation transformations.

Метою даної роботи є дослідження використання перекладацьких трансформацій у науково-технічній літературі. **Завданням даної роботи є** дослідження засобів практичного застосування трансформацій, які забезпечують достовірний переклад вузькопрофільних текстів, тлумачень технологічних процесів та інструкцій користувача. **Об'єктом нашого дослідження є** особливості перекладу науково-технічної літератури на прикладі галузевих технічних текстів та інструкцій користувача. **Предметом** даного дослідження є галузеві технічні тексти та інструкції користувача.

Проблема практичного використання перекладацьких трансформацій, яка здобула широкого висвітлення в усіх підручниках та посібниках з практики перекладу, здобуває особливу актуальність у роботі з спеціалізованою науково-технічною літературою та з різноманітними інструкціями користувача побутового та промислового обладнання.

Характерними позамовними особливостями науково-технічного стилю є його інформативність (змістовність), логічність (строга послідовність, чіткий зв'язок між основними деталями і ідеєю), точність і об'єктивність, і, як результат, ясність і зрозумілість. У всіх текстах виявляється переважне використання мовних засобів, які сприяють задоволенню потреб даної сфери спілкування.

Основною стилістичною рисою науково-технічного тексту є точний і чіткий виклад матеріалу при майже повній відсутності тих елементів, які надають мовленню емоційну насиченість. Головний наголос робиться на логічній, а не на емоційно-чуттєвій стороні. Автор науково-технічного тексту прагне виключити можливість довільного тлумачення сутності предмета. Це призводить до того, що текст здається вельми інформативним.

Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, є повне його розуміння. Механічне заучування термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок в перекладі. Перекладач повинен детально вивчити ту галузь науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

На думку І.А. Носенка, будь-який науково-технічний текст, незалежно від його змісту й характеру, може бути зовсім точно перекладений з однієї мови на іншу [Носенко І.А. 1974, с. 62]. Але для того, щоб одержати повноцінний переклад, перекладачеві необхідно врахувати всі нюанси.

В області лексики це, перш за все, використання науково-технічної термінології і так званої спеціальної лексики. Термінами можуть бути і слова, що вживаються майже виключно в межах одного стилю, і спеціальні значення загальноживаних слів. Терміни повинні забезпечувати чітку і точну вказівку на реальні об'єкти і явища, встановлювати однозначне розуміння фахівцями інформації, що передається.

Саме тому до цього типу слів висуваються особливі вимоги.

Тобто, перш за все, термін повинен бути точним, мати певне значення, яке може бути розкрито шляхом логічного визначення, і яке встановлює місце позначеного терміном поняття в системі понять

даної області науки чи техніки. Безпосередньо пов'язана з точністю терміна і вимога, щоб кожному поняттю відповідав лише один термін, тобто щоб не було синонімів із значеннями, що збігаються.

Значення термінів і їх визначення повинні підкорятися правилам логічної класифікації, чітко розрізняючи об'єкти і поняття, не допускаючи неясності і суперечності. І, нарешті, термін має бути суто об'єктивним найменуванням, позбавленим будь-яких побічних відтінків.

Отже, перекладацькі трансформації є необхідною процедурою процесу перекладу через асиметричність систем будь-якої пари мов. Перекладацькі трансформації полягають у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів при збереженні інформації, призначеної для передачі в мові перекладу. Багато вчених погоджуються з класифікацією перекладацьких трансформацій на лексичні, граматичні та стилістичні, проте на практиці вони можуть сполучатися одна з одною, набуваючи при цьому характеру складних комплексних трансформацій [Рецкер Я.И. 1974, с. 38].

Лексична трансформація полягає у виборі варіанта перекладу слова із ряду синонімів. Граматична трансформація – це перетворення структури речення в процесі перекладу у відповідності до норм мови перекладу [Михайленко О.О. 2009, с. 129]. При цій трансформації можуть замінюватися як члени речення, так і частини мови, що зазвичай відбувається одночасно. Найчастіше в процесі перекладу перекладач стикається з лексико-граматичними трансформаціями, що являють собою, у певному розумінні, поєднання двох перших видів трансформацій.

Досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності перекладу»), всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов, вимагає від перекладача, перш за все, вміння зробити численні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – з тим, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, що мається у вихідному тексті, при строгому дотриманні норм мови перекладу.

Морфолого-синтаксичні трансформації як найбільш адекватний перекладацький засіб здобуває ще більшу актуальність у перекладі на рівні речення та тексту. Навіть якщо більшість термінів мови оригіналу мають буквальні еквіваленти у мові перекладу, трансформації для адекватного транскодування тексту на український синтаксис є необхідні, що без суттєвих структурних перетворень навряд чи є можливим. Більш того, окремі фрагменти у синтаксичній адаптації взагалі не піддаються перекладу. Інші фрагменти потребують додаткової експлікації, що веде до розгортання /експансії.

*The indicator may be connected to a printer to record weight and associated data or it may be connected to a **remote display**. Пристрій можна під'єднати до принтера для роздрукування індикацій ваги та супутніх даних або до іншого монітора, який не є таким, що входить до комплекту пристрою [Digital Scanner Manual].*

Як ми бачимо з прикладу, поряд з стандартними морфолого-синтаксичними трансформаціями, типовими для перекладу цих текстів, розгортання/експансія є найбільш адекватним засобом транскодування конотату фрази *remote display* («віддалений монітор»).

Наведемо приклад, який демонструє, що адекватний переклад часто неможливий без використання перекладацьких трансформацій, які конкретизують смисл певних мовних одиниць, роблячи їх значення більш чітким, що повністю відповідає вимогам до науково-технічних текстів:

*This method of pumping heat from one place to another served mankind well when refrigerators' **main jobs** were preserving food and, as air conditioners, cooling buildings.*

*Цей метод перекачки тепла з одного місця в інше повною мірою використовувався людством у холодильниках, основними **функціями** яких було зберігання їжі, та у повітряних кондиціонерах, що охолоджували будівлі [Подгорная А.Б. 2010, с. 253].*

При перекладі виділених лексем у наведеному прикладі було використано прийом конкретизації, що являє собою підбір слів із більш вузьким об'ємом значення, ніж у поняття, що використовується в оригіналі.

Часто подібне уточнення вимагає контекст і не тільки самого речення, а і тексту в цілому:

*In fact, **it** more than doubles, because besides increasing in number, the components are **getting** faster.*

*Насправді, **рівень тепла** більш ніж подвоюється, адже, окрім зростання в кількості, компоненти **працюють** швидше [Подгорная А.Б. 2010, с. 253].*

Подібні трансформації, що мають за мету уточнення значення одиниці, безсумнівно допомагають зробити науково-технічний текст перекладу точним і однозначним, тобто надати йому його основних характеристик.

Іноді прийом смислового розвитку - єдиний спосіб адекватно передати вихідний сенс кінцевому читачеві.

В англійській мові спостерігається використання слів-пасток, які поєднують в собі протилежні

значення. Проблема, пов'язана з такими словами, в тому, що вони використовуються в науково-технічній літературі в обох значеннях. Ось кілька типових прикладів:

Approximately - точно / наближено

Trip - вмикати / вимикати

Apparent - здається / очевидний

Marginal - граничний / незначний

Vittual - дійсний / уявний

Визначити значення в даному випадку можливе тільки з контексту.

Цікавим є приклад використання антонімічного перекладу задля досягнення тієї ж мети – точності та відповідності нормам мови перекладу:

In order to ensure that the transformer does not restrict the exchange of reactive power between the generator and the power system it may be necessary to provide tappings in the high voltage windings of the transformer.

Для того, щоб запобігти обмеженню трансформатором обміну реактивної потужності між генератором та системою потужності необхідною є наявність у трансформаторі відгалуження в обмотці з великою напругою [Подгорная А.Б. 2010, с. 254].

В цьому реченні підкреслюється зміна форми слова або словосполучення і не йдеться про антонімічність як таку, що пов'язано зі зміною змісту на протилежний.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити припущення, що переклад науково-технічних текстів, які містять детальний опис технологічного процесу або алгоритмів роботи з певними технічними пристроями, потребує максимальної консолідації перекладацьких навичок та вмінь, а також вміння чіткого і точного транскодування інформації з мови оригіналу на мову перекладу на основі глибоких знань структурно-синтаксичного аспекту обох мов.

Подальшою перспективою наукового пошуку в обраному напрямі може бути дослідження особливостей відтворення в українських перекладах конструкцій, притаманних англійській мові, речень та навіть цілих текстів, що становлять найважливіші проблеми перекладу науково-технічних текстів.

Перекладачу слід зважати на лексико-граматичні трансформації, тобто на структурні та лексико-семантичні розходження між англійською і українською мовами, які вимагають під час перекладу перебудови синтаксичної структури речення або лексичних змін. Оскільки лексика тісно пов'язана з граматиною, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються лексичні та граматичні зміни.

Література

Михайленко О.О. Перекладацька трансформація як категорія перекладу [Електронний ресурс] /О.О. Михайленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 13 (176). – С. 129-134. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2009_13.pdf. Носенко І.А. Пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский / И.А. Носенко. – М.: Высшая школа, 1974. - 152 с. Подгорная А.Б. Перевод слов с разным объемом значения в научно-технических текстах / Вісник Запорізького національного університету №1, 2010 С. 251-255. Рейцкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рейцкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с. BCD996XT Digital Scanner Manual

УДК 811.161.2'23+811.161.2'373.4

ХАДЖИОГЛОВА О.Г.

(Волинський національний університет імені Лесі Українки)

КАТЕГОРІЯ «МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ» В СВІДОМОСТІ НОСІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються результати психолінгвістичного експерименту, проведеного з носіями англійської мови. Експеримент був скерований на виявлення структури категорії «музичні інструменти».

Ключові слова: категоризація, категорія, ядро, прототип, периферія.

Хаджиоглова О.Г. Категория «музыкальные инструменты» в сознании носителей английского языка. В статье рассматриваются результаты психолингвистического эксперимента, проведенного с носителями английского языка. Эксперимент был направлен на выявление структуры категории «музыкальные инструменты».

Ключевые слова: категоризація, категорія, ядро, прототип, периферія.